

KELETAS PASTABŲ IR PASIŪLYMŲ DEL LONGO ROMANO „DAFNIS IR CHLOJĖ“ TEKSTO

L. Valkūnas

Longo (II m. e. a.) romano „Dafnis ir Chlojė“ tekstas yra pasiekęs mūsų laikus su didelėmis spragomis, vadinamomis lakunomis (*lacunae*). Net 1809 m. P. L. Kurjės (Courier) rastasis seniausias ir pilniausias to veikalo rankraštis, dabar, paprastai, pažymimas A (— Codex Laurentianus arba Florentinus, XIII amž.), nepašalina visų Longo leidėjams kylančių abejonių dėl kai kurių vietų skaitymo. Todėl to veikalo leidėjai yra visaip mėginę atkurti tekstą, bet, žinoma, ne visi mėginimai buvo sėkmingi, ir iki šiol dar yra nemaža vietų, kurių skaitymas tebekelia didesnes ar mažesnes abejones. Čia panagrinėsime keletą tokių pavyzdžių.

I, 12, 5 Καί ἐμελλον ψευδεσθαι προς τους οικου λυκων επιδρομην, ει τις αυτων (scil. τον τραγον) εποθησεν.

Atiškos tarmės taisyklės reikalautų šiame sąlygos šalutiniame sakinyje opt. arba ind. fut., todėl vieni Longo leidėjai ir aiškintojai — Edmondsas (Edmonds, 1916 m.) ir Šeferis (Schaefer) — pakeičia ind. aor. εποθησεν į opt. ποθησειεν, o kiti — Hiršigas (Hirschig 1856 m.) ir Dalmeyda (1934 m.) — palieka rankraščio (rankraščio A) skaitymą, t. y. εποθησεν. Vienas iš žymiausių Longo kalbos tyrinėtojų Gunaras Valėjus¹ taip pat gina rankraščių skaitymą, aiškindamas šį reiškinį (ind. aor. εποθησεν) kaip optatyvo dingimo Romos imperijos laikotarpio kalboje padarinį. Jis sakosi radęs ir daugiau pavyzdžių vėlyvojoje kalboje, kur panašiais atvejais yra sutinkamas ind. aor., bet nurodė tik vieną pavyzdį, būtent, laikų derinimą temporaliniame sakinyje: ονκ ανεμειναν, εως εκεινοι καταβαντες εις τα πεδια παραταξαντο (Polyb. I, 30, 9).

Ką turime manyti apie šios vietos tekstą? Žinoma, kad vėlyvojoje šnekamojoje kalboje optatyvo sritis siaurėja, jis užleidžia savo vietą konjunktivui ir indikativui futuri.² Todėl ir Longas, jeigu buvo pasidavęs šiai liaudies kalbos tendencijai, galėjo rašyti ποθησει (ar ποθηση).

Kad romano „Dafnis ir Chlojė“ autorius būtų pavartojęs ind. aor. = opt., sunku tikėti, nes kito analogiško pavyzdžio visame veikale nėra.

¹ Gunnar Valley. Über den Sprachgebrauch des Longus, Upsala, 1926, S. 31.

² L. Radermacher. Handbuch zum neuen Testament, I. Band., I. Teil. Neutestamentliche Grammatik, Tübingen, 1911, S. 125.

Veikiau galima galvoti, jog A rankraščio nurašinėtojas (o šioje vietoje jis vienas tėra teksto liudytojas), kuris, kaip pagrįstai įrodė S. Dery (H. Dörrie)³, buvo nerūpestingas ir neatidus, pakeitė ποθησει (ar ποθηση) į εποθησεν.

Taigi, mano nuomone, reikėtų skaityti ει τις αυτον ποθησει.

I, 14, 3 ουδε υμεις σωζετε την παρθενον την εν υμιν τραφεισαν. Luidži Kastiljoni (Luigi Castiglioni)⁴ mano, kad skaitymas εν υμιν yra nelabai patikimas, ir siūlo pataisyti παρ υμιν, remdamasis kita vieta (Long. IV, 32, 3 και ετραφη παρ αυτη, — scil. τη πηγη).

Bet iš tikrųjų visai nėra reikalo keisti tekstą, nes εν υμιν pažymi nimfas, tarp kurių Chlojė išliko gyva. Toks εν vartojimas yra įprastinis: plg. Soph. καντος εν πρωτοις επει; Thuc. 2, 64 ονομα μεγαιστον εν πασι ανθρωποις ir t. t. Čia εν reiškia „tarp“.

Iš kitos pusės, L. Kastiljoni nurodytas IV, 32, 3 pavyzdys nėra visai analogiškas: čia παρα nurodo vietą, šalia kurios kas nors vyksta.

Matyti, Longas nevienodais prielinksniais (εν ir παρα) ryškiau pažymi tas kiek skirtingas vietas aplinkybes.

I, 16, 3 οζω δε ουδεν αυτων, οτι μηδε ο Παν.

Vėlyvoji graikų kalba daugeliu atvejų labiau linksta vartoti neiginį μη vietoj ου (μηδε vietoj ουδε). Atikos tarmėje μη ir visi sudėtiniai su juo žodžiai būdavo vartojami tais atvejais, kai sakinio tarinys reikšdavo valią, norą ir t. t., vadinasi, kai jis būdavo vartojamas su imperatyvu, konjunktyvu, su optatyvu be αυ, ir kai kuriuose kituose sakiniuose.

Longas dažnokai vartoja μη, kur pagal atiškos tarmės taisyklės turėtų būti ου. Tai yra vėlyvesnio laikotarpio kalbos požymis.

I, 18, 2 Αρα μου Δορκων ευμορφωτερος οφθησεται.

Kai kurie tyrinėtojai (L. Kastiljoni ir kt.) buvo pasiūlę αρα pakeisti į ταχα, remdamiesi analogija su šiais Longo posakiais:

III, 16, 4 ταχα δε και αυτον αετον αποκτενεις;

III, 32, 2 ταχα ουτος... ενρησει;

III, 33, 4 ταχα δε και εφυλαττετο... ερωτικω ποιμενι.

Tų tyrinėtojų nuomone, su αρα Dafnis galėtų pradėti sakinį tuo atveju, jeigu jis būtų tikrai įsitikinęs savo pergale: tas jungtukas suteiktų sakiniui ironišką atspalvį. Dabar gi pādėtis esanti visai kitokia. Dafnis esąs nuiliūdęs, jis svyruojąs ir abejojąs, todėl geriau tinkąs ταχα. Tačiau toks įrodinėjimas yra nepagrįstas. Αρα ne visada suteikia sakinio prasmei ironišką atspalvį: iš bendro kalbos ryšio, paprastai, galima matyti, kokio atsakymo kalbėtojas laukia, teigiamo ar neigiamo (liet. k. „ar, argi?“). Jokios ironiškos prasmės nejaučiame šiuose klausiamuosiuose sakiniuose, prasidedančiuose αρα:

III, 32, 2 Αρα και τουτον εξεθηχε τις ως Χλοην; Αρα και τουτον ευρε Λαμων ως εκεινην εγω; Αρα και γνωρισματα ομοια παρεχειτο τοις ευρεθεισιν εν εμου.

³ Zr. H. Dörrie. De longi, Achillis Tatū, Heliodori memoria, Göttingae, MCMXXXV, p. 47.

⁴ Luigi Castiglioni. Stile e testo di romanzo di Longo, Reale Istituto Lombardo di scienze e lettere, Rendiconti, serie II, vol. LXI, fasc. I—V, 1928.

Dar turėtume prisiminti, jog šiuos klausimus kelia Drijantas, nežinodamas tikros padėties, norėdamas suvokti Lamono atsakymo prasmę. Vadinasi, šie klausimai savo prasme yra visai panašūs į čia mūsų nagrinėjamąjį atvejį (I, 18, 2). Todėl nėra jokio reikalo keisti tekstą, ypač kad visuose rankraščiuose yra αρα.

I, 20, 1 Παρ ημεραν. Παρα parodo tam tikro laiko pasikartojimą. Tokią prasmę παρα įgijo vėlesniame laikotarpyje: plg. Aristot. H. A. 7,2 παρα μνην τριτον „kas trečias mėnuo“; Dio Sic. 4, 65 παρ ενιαυτον „pakaitomis, vieni metai po kitų“. Ankstyvesnio laikotarpio kalboje παρα turi kiek kitokią reikšmę: plg. Soph. O. C. 1455 παρ ημαρ „kas dieną, kiekvieną dieną“, o ne „per dieną, kas antrą dieną“. Mūsų tekstas rodo, jog pasakymas παρ ημεραν galėjo būti supraslas dviprasmiškai, todėl autorius jį paaiškina: ποτε μεν Δαφνις, ποτε δε η παις.

I, 21, 4 αγαγοντες επι την πηγην απενιψαν τα δηγματα.

Ta δηγματα Dalmeyda, man atrodo, visai nepagrįstai išbraukia, nes be šio papildinio galima būtų suprasti, jog jie Dorkoną visą nuplovė, kaip Chlojė Dafnį (I, 13). Tuo papildiniu Longas, matyti, pabrėžia skirtumą tarp Dorkono ir Dafnio plovimo: I, 13, 1 aiškiai sakoma, jog Chlojė nuplovė „visą kūną“ (το σωμα παν), o I, 21, 4 „sukandžiotas vietas“ (τα δηγματα). Tuo būdu autorius nurodo Dafnio ir Chlojės santykių intymumą.

I, 24, 1 η μεν γαρ γυμνον λοι ορωδο Δαφνιν επ αθρουν και ενεπιπτε το καλλος, και ετηκετο...

Taip skaito šį sakinį G. Dalmeyda, bet toks tekstas yra sunkiai suprantamas. Pirmiausia, mums yra neaišku, ką gali reikšti επ αθρουν tokiame kontekste. Αθροος reiškia „visas, ištisas, susitelkęs“, vadinasi, pažymi tam tikrą visumą, kaip priešybę εκαστοι: plg. Od. III, 34 αθροοι ηλθον απαντες, Herod VI, 112 Αθηναιοι αθροοι προσεμειξαν τοισι βαρβαροισιν.

Επ αθρουν gali reikšti „iš viso, ištisai“ ir priklausyti nuo veiksmazodžio ορωσα. Bet pirmoje sakinio dalyje mes pasigendame tarinio. Toks sakinys yra nenuoseklus: pirmoje sakinio dalyje veiksnys yra η μεν (= Χλοη), antroje jis būtų το καλλος, o trečioje dalyje veiksnys vėl yra numanomas η Χλοη. Taigi, visas sakinys yra anakolutas, kurių Longo tekste niekur daugiau nepasitaiko.

Žymiai geresnę teksto redakciją duoda Hiršigas: η μεν γαρ ορωσα γυμνον τον Δαφνιν επ αθρουν ενεπιπτε το καλλος και ετηκετο κτλ. Vadinasi, čia επ αθρουν yra siejamas su το καλλος. Kontrahuota forma αθρουν, kaip matome iš Polukso paaiškinimo (10, 14, 8 αθρους και πολυς), yra galima, plg. Athen. X, 420 d. αθρους εξεχυθη γελως. Todėl Hiršigo skaitymą galima laikyti pagrįstu ir priimtiniu.

I, 27, 4 πειθονται οι θεοι και ποιουσι τηνδε την ορνιν, ορειον ως η παρθενος.

Kad tekstas čia yra iškreiptas, leidėjai jau seniai pastebėjo: Viloasonas (Villoison) pasiūlė ορειον pakeisti į ωδικην, Vitenbachas (Wyttenbach) vietoj ορειον siūlo skaityti ωραιαν, suprasdamas šį žodį kaip „grakšti, žavi“. Valėjus laiko Vitenbacho pasiūlymą priimtiniu, tik ωραιαν nori pa-

keisti į ωριον. Kadangi φαττα ar φασσα nėra kalnų, bet krūmų paukštis, tai negalima tarti: την ορνιν, ορειον ως παρθενος. Vadinasi, iš tikrųjų reikėtų pakeisti ορειος kitu žodžiu, nes visame pasakojime nėra minima, kao mergaitė būtų ganiusi karves kalnuose (εν ορεσιν). Ji, matyti, karves ganydavo kalvų ar kalnų atšlaitėse, kaip Dafnis ir Chlojė. Pasakotojas pabrėžia kitą mergaitės ypatybę — jos dainingumą. Ji ir pati buvusi „daininga“ (ωδικη), ir rungtyniavusi su kitu piemeniu, kuris buvęs „dainingas“ (ωδικος). Todėl, ir paukščiui pavirtusi, ji turėtų būti „daininga“ (ωδικη). Vargu ar galima keisti ορειος į ωραιος ar ωριος, nes šie būdvardžiai žymi „subrendusį žavumą“, kaip matyti iš Heliodoro teksto (10, 9): το ωριον της ακμης αθικτον ετηρει arba Long. I, 15, 3 μηλον ωριον — „puikus, puikokęs obuolys“. Ta pačia prasme vartoja žodį ir Teokritas (XXV, 28 θερος ωριον).

Atrodo, jog nebūtų tikslu tokią ypatybę balandžiui priskirti.

I, 28, 1 ηλασαν τινας και βους εκ της Δορκωνος αγελης.

Longas verbum simplex ir verbum compositum (ελαννω ir απελαννω) vartoja be jokio prasmės skirtumo (plg. II, 20, 3 και τας αγελας ηλασαν ir II, 27, 1 αγελας δε βων και αιγιων και ποιμνιων απηλασατε). Taigi, nėra reikalo mūsų minėtame tekste keisti ηλασαν į απηλασαν.

II, 5, 1 Εμοι μεν, Φιλητα, φιλησαι πονος ουδεις.

Visuose rankraščiuose rašoma πονος, bet, remdamiesi Vitenbacho konjektūra, daugelis leidėjų (Hiršigas, Edmondsas ir Dalmeyda) keičia πονος į φθονος. Tačiau toks pakeitimas yra nereikalingas, nes graikų kalboje πονος su infinityvu išreikštu veiksmiu buvo vartojamas dažnokai, (plg. G. Valley, 9 psl.). Visai panašiai lotynų k. buvo sakoma: *labor est inhibere volantes* (Ovid. Met. II, 137), *revocasse gradum, hoc opus, hic labor est* (Verg. Aen, VI, 129).

Vadinasi, visai nėra reikalo πονος keisti į φθονος.

II, 15, 2 αξιουμεν αγειν τουτον πονηρον οντα αιπολον, ος επι της θαλασσης ιδων τας αιγας νεμει ως ναυτης.

Taip perduoda šią vietą A rankraštis; kituose rankraščiuose ιδων yra praleistas. Remdamiesi V ir P rankraščiais, ιδων praleidžia Hiršigas ir G. Dalmeyda. Buvo siūloma šiame kontekste visai nesuprantamą ιδων pakeisti į ιων arba φοιτων. Boneras⁵ siūlo ιδων pakeisti į αιγων, tuo būdu skaitydamas šį sakinį: επι της θαλασσης αιγων τας αιγας νεμει ως ναυτης. Pirmasis αιγων būtų pažymimasis žodis prie θαλασσης, o antrasis acc. αιγας yra papildinys prie νεμει. Turėtume žodžių žaidimą, parentą dvejoja αιγες reikšme. Pirmuoju atveju αιγες reiškia „didžiules bangas“, tokią αιγες reikšmę nurodo Hesichijus: αιγες τα κυματα. Antruoju atveju, eidamas papildiniu, αιγες reikštų „ožkas“. Bet toks pakeitimas ir toks žodžių žaidimas yra nepagrįstas, nes αιγες „bangų“ reikšmę, kaip pažymi tas pats Hesichijus, turi tik dorėnų tarmėje. Galima manyti, jog metimniečiai, kalbėdami „aiškiai ir trumpai“, γραφη και συντομα, nevartojo labai retos reikšmės žodžio. Dafnio kaltintojai pažymi, jog Dafnis yra blogas piemuos, ne-

⁵ Bonner. Classical Philology, II, 1907.

atliekās savo pareigų, todėl užtenka nurodymo, jog jis ganyt ožkas oς ναυτης.

Daug geresnis yra G. Valėjaus pasiūlymas ιδων pakeisti į ηιονος, remiantis analogija su I, 1, 2.

Taigi, ιδων turime pakeisti arba į ηιονος, arba visai išbraukti. Pagaliau, nėra pagrindo labiau pasitikėti A rankraščiu negu kitais.

II, 23, 3 και νυν δε ημιν πεφροντισται το κατ εκεινην, ως μητε εις Μηθουμαν κομισθεισα δουλευοι, μητε μερος γενοιτο λειας πολεμικης.

Pagal klasikinės kalbos sintaksės taisykles po perfekto (pagrindinio laiko) oς μη šalutiniame sakinyje prie verba curandi negalėtų būti vartojamas optatyvas, bet turėtų būti konjunktyvas. Tačiau Longas, matyti, šios taisyklės griežtai nesilaiko — vartoja optatyvą. Šią vartoseną galima būtų paaiškinti vėlyvojo laikotarpio atikistų tendencijomis. Mat, yra žinoma, jog imperijos laikotarpyje atikistai, priešindami šnekamosios kalbos tendencijai visai pašalinti optatyvą iš šalutinių tikslo ir pageidavimo sakinių, mėgsta vartoti optatyvą šiuose sakiniuose ten, kur atiškosis sintaksės taisyklės reikalaujavo konjunktyvo. Toks optatyvo grąžinimas į kalbą prasideda nuo II m. e. amžiaus⁶.

II, 34, 3 οργανον νοει, [και] τους καλαμους κηρω συνδησας ανισους.

Edmondsas ir Valėjus mano, jog čia yra neteisingai užrašytas tekstas: Edmondsas sukeičia žodžius vietomis ir skaito ανισους συνδησας, o Valėjus participium συνδησας siūlo pakeisti į συνδει. Tuo būdu gautume dar vieną rimuotą dvinarį: νοει — συνδει, greta καλη — μουσικη. Bet dėl tokio pakeitimo atsirastų hiatas συνδει ανισους, kurio rankraščiai vengia. Pakenčiamas posakis būtų, sukeitus žodžius vietomis: καλαμους ανισους κηρω συνδει.

III, 3, 2 Τα δενδρα εωκει κατακλωμενους.

Κατακλωμενους sudarė ir vertėjams, ir leidėjams daug rūpesčių: Viloasonas verčia „putatae“, Zeileris — „fractae“. Kiti siūlo pakeisti tą žodį kitais žodžiais: Kurjė (Courier) καταχωμενους, Hiršigas καταχωσμενους — obrutae ir t. t. G. Valėjus mano, jog nėra jokio reikalo keisti tekstą. Jis nurodo, kad veiksmazodis κλαω turi dvejopą reikšmę: „laužti“ ir „lenkti“. Iš tikrųjų, paskutiniąją reikšmę randame Dioskorido III, 159, φυλλα μεν εχει αρνογλωσσω ομοια... και επι γην κλωμενα.

Taip pat įrašuose dažnai sutinkama κατακλαν τον οφθαλμον „nuleisti akį žemyn“ (A. G. Beckerio leidinyje, vol. 1—3), o Theocr. XXV, 146 κατα δ' αυχενα νερθ επι γαιης/κλασσε βαρυν περ εοντα „ir jam prilenkė sprandą prie žemės“. Tokia pat reikšmė tas veiksmazodis yra vartojamas Longo III, 13 1 και ταις μητρασιν υποκλασαντες αυτους την θηλην εσπασαν.

Kokią reikšmę turi κατακλωμενα (δενδρα)? Atrodo, jog tas participium čia yra pavartotas ta pačia reikšme kaip II, 4, 2 ir II, 6, 5, kur veiksmazodis κατακλαω reiškia „nulaužti“, „išlaužyti“: μη υπ'αγερωχιας τας μυρρινας και τας ροιας κατακλαση (II, 4, 2) ir Ορα δε μητι σοι των φυτων κατακεκλασται (II, 6, 5).

⁶ L. Radermacher, op. cit., 132 psl.

Visas kontekstas rodo, kad *κατακλαω* čia negali reikšti „nulenkti“, nes tokia veiksmožodžio prasmė negalėtų pateisinti nei Fileto baiminimosi, nei Eroto atsakymo: „nulenktos“ mirtos ir granatmedžiai lengvai gali atsikelti, atsigauti, o Erotas atsakydamas *κατακεκλασται* gretina su *τετροννηται*: „medelis nulaužtas, vaisius nuskintas“, t. y. viskas nepataisomai sunaikinta. Toji reikšmė aiškėja ir Longo I, 31, 3 *συριγγας πολλας κατεκλασαν*: „nulaužė“, o ne „sulenkė“, nes ta proga ir daugiau dalykų mirusiojo garbei Dafnis ir Chlojė sunaikino.

Be to, jeigu mūsų cituotame tekste (III, 3, 2) *κατακλαω* reikštų „nulaužti“, autorius nesakytų: *τα δενδρα εωκει κατακλωμενοις*, bet tikriausiai: *τα δενδρα ην κατακεκλασμενα*, t. y. sniegas medžių šakeles palenkė, ne nulaužė, tačiau jos „atrodė lyg laužiamos ar lūžtančios“ (part. praes.), atrodė, jog jos neberakils, net kai sniegas sutirps. Tuo būdu visas žiemos vaizdas primena Horat. *carm.* I, 9, 2—3 *nec iam sustineant onus silvae laborantes*, vadinasi, atrodo, jog medžiai tuojau nuluš.

III, 12, 3 *Χλοη και ο Δαφνις απο αιων και οιων τινων γαλα νεον <επινον>*.

Επινον vietoj τινων rašo Viloasonas, tą skaitymą palieka Hiršigas, o Dalmeyda palieka τινων. L. Kasiljoni teisingai mano, jog dar reikia pridėti kokį nors veiksmožodį — tarinį — *επινον* ar *ημεलगон*.

Mano nuomone, čia geriau tinka *ημεलगон*, nes autorius čia pasakoja ne apie tai, ką Dafnis ir Chlojė valgė ar gėrė, bet kaip dievus pagerbė. Dafnis ir Chlojės dėmesys dabar yra paskirtas dievams. Jie aukoja nimfoms pirmąsias gėles, pirmąjį pieną ir pirmuosius dūdelės garsus. *Επινον* net ardytų šitą „pamaldumo“ vaizdą: išeitų, jog Dafnis ir Chlojė yra praktiškų apskaičiavimų žmonės, kurie aukoja dievams, kas patiems netinka, o kas patinka, patys ragauja. Tokio „pragmatizmo“ ar „oportunizmo“ kitose romano vietose nerandame. Be to, su *επινον* tikriausiai būtų sakoma *γαλακτος νεον* (gen.), o ne *γαλα νεον* (acc.).

III, 17, 1 *Εγειρεται* rašo A ir V₃ (paraštėje), kiti rankraščiai — *ανισταται*. G. Dalmeyda, suradęs tokią *εγειρω* reikšmę II. VII, 434 ir naujoje graikų kalboje, rašo A tekstą, Hiršigas — *ανισταται*.

Atrodo, jog *ανισταται* variantas yra patikimesnis, nes yra surandamas ir kitose Longo romano vietose:

I, 21, 2 *πριν ολωσ αναστηναι δι εκκληξιν*;

II, 36, 1 *Δρουας δε αναστας και κελευσας*;

IV, 34, 2 *Ταυτα ιδων και ακουσας εωθεν ανισταται*.

Visuose šiuose pavyzdžiuose galėtų būti vartojamas ir *εγειρειν* prasme „iš vietos pakelti“ ir pass. „iš vietos pakilti“, bet Longas jo nevartoja. Vadinasi, šis veiksmožodis nėra būdingas Longo kalbai. Taigi, yra pagrindo manyti, jog tas *εγειρεται* bus atsiradęs arba per A rankraščio nurašinėtojo apsilėidimą, arba iš noro pataisyti rankraštį, parodyti savo mokytumą. V₃ rankraštyje *εγειρεται* yra užrašytas tik paraštėje, matyti, paimtas iš kito rankraščio.

Tiesa, vėlyvojoje, ypač liaudies, kalboje tas veiksmožodis yra sutinkamas (plg. N. T., Matth. 9, 19 — *εγερωεις*), bet Longas yra atikistas, o ati-

kistai *εγχειρεσθαι* minėta reikšme vartoti lyg vengia, pvz., Alkifronas visur rašo *ανισταμαι*.

III, 26, 4 Πεισον Χλοην, η δε τον πατερα (scil. πεισατω) μηδεν αιτειν μεγα και γαμειν.

G. Valėjus mano, jog šiam tekstui nieko netrūksta, nes vėlyvojoje kalboje *γαμειν* reiškęs ne tik „imti už žmoną“, bet ir „duoti už žmoną“. Paskutiniąją reikšmę jis randa Partenijaus 33 apsakymėlyje („De Assaone“), kurio tekstas yra toks: τον Ασσαωνα της θυγατρος ποθω αυτην... αυτω γημασθαι (med.). Įsiskaitę šią vietą, G. Valėjaus nurodytos reikšmės nerandame. Pabrauktuosius žodžius galime suprasti tik šitaip: „jis pageidavęs ją sau už žmoną pasiimti“ arba „kad ji už jo ištekėtų“. Taigi, galima laikyti neįrodytu dalyku, jog vėlyvojoje kalboje *γαμειν* turėjęs reikšmę „duoti už žmoną“. Todėl teisingas yra G. Dalmeyda pasiūlymas pridėti prie *γαμειν* dar *δουναι*: και δουναι γαμειν.

III, 29, 2 συριζειν... κλαν ir κατορυττειν.

Rankraščių *συριζειν* Kairis visai teisingai keičia į *θεριζειν*, nes *συριζειν* šiame kontekste netinka. Dafnis negali pradėti girtis savo sugebėjimais muzikos srityje, o po to pereiti prie rimtesnių ir kaimo sąlygomis naudingėsių įgūdžių. Visai natūraliai kalba gali prasidėti nuo darbo, kurį dirbo Drijantas ir Napė, kai atvyko Dafnis, t. y. nuo kūlimo, arba, platesnės prasmės terminą vartojant, nuo derliaus nuėmimo — *θεριζειν*.

IV, 7, 2 τεχνην εξητει, δι' ης τον δεσποτην αυτοις ποιησειε πικρον.

Pagal klasikinės kalbos taisykles, šiamė reliatyviniame-konsekutyviniame sakinyje turėtų būti ind. fut.: G. Valėjus nurodo, jog atikinėje prozoje nėra nė vieno pavyzdžio, kuriame šiuo atveju būtų optat. aor. Poezijoje (Homero poemose ir graikų tragedijose) kartais po istorinio laiko pasirodo optatyvas. Vadinasi, pagal poetinės kalbos taisykles, mūsų pavyzdyje pagrįstai gali būti vartojamas optatyvas. Be to, čia galėjo turėti įtakos ir liaudies kalba, nes, kaip įrodė L. Rademacheris (op. cit., 133 psl.), nuo II-jo mūsų eros amžiaus pasirodo optatyvas šalutiniuose reliatyviniuose tikslo prasmės sakiniuose. Tokios vartosenos pavyzdžių yra randama Achilo Tatijaus romane (II, 12; IV, 16). Bet Longo romane daug daugiau randame pavyzdžių, kur ind. fut. nekelia jokių abejonių:

III, 4, 4 τεχνην εξητουν, δι ης αλληλωνς θεασονται,

III, 18, 1 ικετευεν... διδαξαι τεχνην, δι ης ο βουλεται δρασει Χλοην,

IV, 18, 1 επετηρει καιρον, εν ω τω πατρι περι Δαφνιδος διαλεξεται.

Visi šie pavyzdžiai rodo, jog Longas, konstruodamas tokios rūšies sakinius, laikosi atikinės prozinės kalbos sintaksės taisyklių. Todėl sunku patikėti, kad vieną sykį jis būtų padaręs išimtį, nusileisdamas ar poetinės, ar liaudinės kalbos tendencijoms. Vadinasi, didesnė tikimybė yra, jog tekstą reikia skaityti: ποιησει πικρον.

IV, 18, 3 Ερρει μοι δε αιγες και τα λοιπα παντα.

Tokį tekstą pasiūlė Kairis, su tuo pasiūlymu sutiko G. Dalmeyda, bet šis skaitymo variantas yra labai nepatikimas. Net formaliu atžvilgiu toks tekstas nėra sutvarkytas, nes tarinys *ερρει* yra nesuderintas su veiksniumi (αι αιγες). Visi išlikę pavyzdžiai su šiuo veiksmožodžiu rodo, jog šis tari-

nys turi būti dērinamas su veiksnīu, kad tas veiksmāzodis nēra nekintama, sustabarējusi forma: plg. Xen. Hell. I, 1, 23 ερρει τα καλα, Archiloch. fragm. 51 ασπις εκεινη ερρετω, Aristoph. Lys. 1240 ουκ ερρησετε, ονκ εις κορακας ερρησετε, Aristoph. Plut. 604 ερρ' ες κορακας θαπτον αφ' ημων, Pseudo-Theocr. XX, 2 ερρ' απ' εμειο, Alk. IV, 11, 8 ερρει τα παρα τας προποσεις μινυρισματα.

Būtū galima rašyti ερρουσι μοι δε αιγες κτλ arba palikti rankraščiū tekstā: ερημοι δε αι αιγες και τα λοιπα παντα. Bet rankraščiū tekste yra beveik nepakenčiamas hiatas: δε αι αιγες, todēl tekstas yra labai nepatikimas.

Be to, nesuprantami žodžiai τα λοιπα παντα.

Jeigu šie žodžiai reiškia tas svajones, kurias puoselėjo Lamonas, augindamas Dafnį, būtent, atgauti laisvę ir tapti ūkio savininku, tai jis pirmiausia ir turi pranešti apie Dafnį ištikusią nelaimę. Todēl reikėtų priimti Hiršigo pasiūlytā tekstā: Ερρει μοι Δαφνις και τα λοιπα παντα.

IV, 28, 3 Και ματην τον Πανα και τας αιγας και τας Νυμφας ωμοσα, ο Α rankraštyje: ματην... νυμφας και αγας..., t. y. sukeista vietomis νυμφας ir αιγας. L. Kastiljoni palaiko Α rankraščio teikiamā teksto variantā, nes tokia buvo ir „chronologinė tvarka“, kai Dafnis prisiekė (II, 39). Bet Dafnis prisiekė tik Panu ir ožkomis, ο Chlojė nimfomis. Vadinasi, dabar Dafnis prisimena abiejū (pirma savo, po to Chlojės) priesaikas, todēl pagrįstas yra Kurjės pasiūlymas ωμοσα pakeisti į plur. ωμοσαμεν.

**НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ К ТЕКСТУ
РОМАНА ЛОНГА «ДАФНИС И ХЛОЯ»**

Л. Валкунас

Резюме

В этой статье рассматривается вопрос о надежности чтения некоторых мест романа Лонга «Дафнис и Хлоя». Автор приходит к выводу, что следует читать: I, 12, 5 глагол *ποθησει* (*ind. fut.*),

I, 14, 3 *εν υμιν* (оставить *εν*),

I, 18, 2 оставить *αρα*,

I, 21, 4 оставить *τα δηγματα*,

I, 24, 1 *επ' αθρουν* (*scil. το καλλος*),

II, 5, 1 оставить *πονος*,

II, 34, 3 *καλαμους ανισους κηρω συνδει*,

III, 12, 3 вместо *επινον* читать *ημελγον*

III, 17, 1 *ανισταται* — не *εγειρεται*,

III, 29, 2 вместо *συριζειν* читать *θεριζειν*.